

Bilag 1.

14-01-2011

Sagsnr.
2010-178108

Notat om forskningsresultater og effekter af tidlig indsats i forhold til at bryde den negative sociale arv

Dokumentnr.
2011-34987

1. Indledning

Den tidlige indsats for at bryde den negative sociale arv er et centralt tema i alt socialt arbejde – også på børne- og ungeområdet. Hvis vi var gode til at gøre en tidlig indsats, kunne vi i bedste fald forebygge, at børnene får vanskeligheder. Eller vi kunne i det mindste forhindre alvorlige skadevirkninger af problematiske forhold hos barnet eller i familien.

Men tidlig indsats er svært. Selvom der de seneste år har været et betydeligt fokus på at skaffe viden om, hvad det er for faktorer, der belaster børn, og hvilke der beskytter børn, og selvom der i kommunerne til stadighed udvikles og anvendes forskellige metoder og redskaber til at vurdere børns trivsel og udvikling, så er der fortsat usikkerhed blandt mange af de fagpersoner, der møder børnene i det

Sundhed og Tidlig Indsats

Gyldenløvesgade 15
1502 København V

Telefon
3366 4088

Mobil
2892 8743

E-mail
ac11@buf.kk.dk

EAN nummer
5798009385505

www.kk.dk

daglige.

I Danmark har vi været mindre gode til at bryde den negative sociale arv, og der har heller ikke været tradition for at arbejde systematisk med indsatser eller måle effekten af indsatser¹. Flere udenlandske evalueringer peger dog på, at positive og varige effekter kan opnås, og der er inden for de seneste år også kommet nogle danske undersøgelser, der underbygger antagelsen om, at tidlig indsats virker, og at især dagtilbud kan gøre en afgørende forskel. Der er således bred enighed om, at netop den tidlige indsats kan gøre en forskel for udsatte børn samtidig med, at forskellen er af varig karakter og ikke mindst den økonomisk mest rationelle indsats at investere i².

Godt 90 % af børn mellem 3-5 år og 60 % af børn mellem 0-2 år går i et dagtilbud³. I Danmark har vi derfor en enestående mulighed for at sætte tidligt ind, idet de kommunale medarbejdere på et tidligt tidspunkt møder børnene. Allerede inden institutionsalderen er barnet også i kontakt med kommunens medarbejdere gennem sundhedsplejen, der blandt andet i barnets første leveår har tilbud til mødre/forældre. 99 % familier tager imod et besøg af sundhedsplejersken i hjemmet. Derudover ydes der altid en ekstra indsats overfor de familier, som sundhedsplejersken vurderer, har behov for en særlig støtte.

2. Hvad er tidlig indsats?

Tidlig indsats dækker i det følgende over indsatser rettet mod børn på 0-5 års området og deres forældre - altså tidlige såvel som forebyggende indsatser på førskoleniveau.

Tidlig indsats forstås her som tidlig opsporing, hvor bekymrende omstændigheder omkring barnet bliver opdaget så tidligt som muligt, samt at indsatsen bliver sat i værk, så snart der er kendskab til bekymrende omstændigheder omkring barnet. Forebyggelse henfører til indsatser, der sættes i værk på almenområdet som en investering i alle børn.

Fokus i den tidlige indsats er barnets udvikling, men der er en voksende forståelse for, at barnets sociale interaktion og sociale kompetencer er afgørende, og dermed er der et ændret fokus fra individorienterede indsatser til bredere indsatser i forhold til barnets omgivelser og relationer i børnegrupper, familien samt det professionelle personale. Indsatserne omfatter enhver aktivitet til dækning af barnets behov for støtte til:

- at sikre og fremme barnets personlige udvikling

¹ *Tidlig indsats over for udsatte børn – erfaringer og viden*, Niels Ploug og Cathrine Jespersen, 2007

² Ibid, s. 83-84

³ Ibid

- at styrke familiens egne kompetencer
- at fremme barnets og familiens sociale inklusion

3. Hvem er de udsatte børn?

Når der tales om udsatte børn, er det ikke en entydig og veldefineret gruppe. Gruppen omfatter dog typisk børn med socio-emotionelle problemstillinger, manglende selvværd og manglende sociale relationer, samt børn der har adfærds-, kontakt- og trivselsproblematikker.

Udsatte børn kommer ikke nødvendigvis fra hjem med færre ressourcer, men der er ofte en sammenhæng.

4. Hvad er negativ social arv?

Når der tales om negativ social arv, handler det om, at barnet kommer fra en baggrund med manglende uddannelse, arbejdsløshed, dårlig økonomi, ringe boligforhold eller misbrug, vold mv.

At bryde den negative sociale arv betyder dermed, at barnet trods sin baggrund får bedre uddannelse og beskæftigelse end sine forældre eller socialt vælger at bryde et gennemgående mønster i familien ved personligt at kæmpe for at nå længere end familiens hidtidige barriere⁴.

5. Hvad virker?

Hvis man vil bekæmpe den negative sociale arv, er det afgørende at vide, hvad der virker, og hvad der ikke virker. I gennemgangen nedenfor præsenteres et udsnit af forskningen på området, der tydeliggør, hvilke indsatser der har effekt. Der er ikke tale om en udtømmende liste.

5.1. Tidlig indsats allerede i graviditeten og indsatser rettet mod nybagte familier

Flere evidensbaserede forskningsundersøgelser og veldokumenterede indsatser både internationalt og nationalt peger på positive effekter af indsatser startende allerede hos vordende og nybagte familier.

Derudover peger tal fra Danmarks Statistik på, at unge (20-25 år) og især helt unge mødre (16-19 år) har en betydelig mindre beskæftigelsesfrekvens end ældre mødre (+25 år). De er meget mindre tilbøjelige til at få en kompetencegivende uddannelse, de har som følge heraf en mindre indkomst samt større tilbøjelighed til at modtage offentlige overførsler. Disse parametre er et udtryk for en social ulighed, som også præger de unge mødres børn uforholdsmæssigt. I sammenligning med ældre mødre har unge mødre flere børn der anbringes uden for hjemmet, modtager flere forebyggende foranstaltninger samt har flere børn med strafferetlige afgørelser.⁵ En

⁴ *Den sociale arv og mønsterbrydere*, Steen Elsborg, Tine Juul Hansen og Vagn Rabøl Hansen DPI 1999 s. 15-16.

⁵ *Udsatte grupper blandt børnefamilier*, AE 2006 og *Beskrivende analyse og cost-benefit-analyse af en ekstra indsats over for unge mødre*, CBS 2010, Centre for Economic and Business Research

undersøgelse viser desuden, at halvdelen af alle enlige mødre uden erhvervsuddannelse er på langvarig overførselsindkomst og påpeger, at kommunerne skal udvikle mere målrettede tilbud, der passer til de sårbare mødre og satser på uddannelse i stedet for aktivering for at bryde den negative sociale arv⁶.

Internationale indsatser rettet mod gravide og nybagte familier

I USA har forskere gennemført et studie, hvor i alt 400 gravide kvinder med sociale belastninger indgik i et randomiseret forsøg. Kvinderne var inddelt i tre grupper. En gruppe modtog kun rutineundersøgelser i graviditeten. En anden gruppe modtog rutineundersøgelse og hjemmebesøg i graviditeten, mens den tredje gruppe modtog rutineundersøgelse og hjemmebesøg i graviditeten kombineret med op til 23 hjemmebesøg, indtil barnet var 2 år. Ved et opfølgingsstudium 15 år efter interventionen viste det sig, at der var signifikant færre anmeldelser af omsorgssvigt over for børnene i de familier, der havde modtaget besøg under graviditeten og i barnets 2 første leveår. Lignende resultater er fundet i andre opfølgingsstudier i USA og Canada med randomiserede forsøg med en øget indsats tidligt i graviditeten. Forældre, der modtager besøg i hjemmet både under graviditeten og i barnets første leveår, anmeldes sjældnere for omsorgssvigt, ligesom der er færre anmeldelser om vold i hjemmet. Familierne får sjældnere behov for at få tilført ekstra økonomiske ydelser fra det offentlige, og familiernes børn udsættes sjældnere for seksuelle overgreb, sammenlignet med andre børn med samme vilkår⁷.

Forældreuddannelse indgår i mange lande som hjørnesten i den offentlige støtte til forældre generelt, særligt i arbejdet med 'risikofamilier'. Forældreprogrammer tidligt i barnets liv iværksættes med henblik på at reducere sandsynligheden for omsorgssvigt og vold i hjemmet og anses derfor som en væsentlig komponent i ethvert forsøg på en målrettet og sammenhængende forebyggende indsats overfor udsatte børn og familier. Flere studier af den tidlige indsats viser, at forældreuddannelse har en positiv effekt på børns problemadfærd og kan samtidig gøre barnet mere skoleparat⁸.

Både engelsk og amerikansk forskning peger på, at de mest succesfulde forældreprogrammer bygger videre på familiens styrker og undervejs indarbejder de færdigheder, der bedst opfylder familiens behov. Dette resultat findes ligeledes i evalueringer fra Sverige⁹. Desuden er frivilligheden og familiens egen motivation en vigtig forudsætning for arbejdet. Familien skal selv være en drivkraft i forløbet og har ansvaret for, at der sker forbedringer i et

⁶ Ugebladet A4 2006 Nr. 20. Undersøgelse foretaget af AE

⁷ *Forebyggende foranstaltninger 0-4 år*, SFI 2010, s. 33

⁸ *Ibid*, s. 31

⁹ *Ibid*, s. 32

uhensigtsmæssigt familiemønster.

Nationale indsatser rettet mod gravide og nybagte familier

Fremtidens børn

Projekt "Fremtidens børn" er afprøvet i Ålborg Kommune og har som formål at yde en tværfaglig, forebyggende og intensiv indsats over for den gruppe af gravide eller forældre, som har sociale vanskeligheder, hvilket kan forhindre eller svække en sund forældre-barn-relation og eventuelt skade barnets psykiske og personlighedsmæssige udvikling. Der er dokumentation for, at størsteparten af børnene har fået det bedre, og at tre ud af fire forældre har øget deres forældreevne ved, at de på egen hånd eller med en mindre offentlig indsats kan tage hånd om barnet. Her er der dokumentation for, at såvel børn som forældre har ændret adfærd.¹⁰

De utrolige år

Programserien De Utrolige År (DUÅ) er målrettet både den forebyggende indsats i familien og børn med begyndende eller alvorlige adfærdsvanskeligheder. DUÅ består af en række programmer rettet mod forældre, barn og ansatte i børnehave.

DUÅ giver forældre, børn og pædagoger grundlæggende kompetencer i at praktisere nye måder at være sammen på. Et af de grundlæggende principper er at fokusere på det positive i samværet med barnet.

Programmerne er gruppebaseret, det vil sige, at de gennemføres med en gruppe børn, en gruppe forældre eller en gruppe pædagoger. DUÅ er baseret på anvendt adfærdsanalyse, udviklingspsykologi, social læringsteori og kundskaben om gruppeprocesser.

Programmerne er sat sammen på baggrund af veldokumenterede risikofaktorer og andre forhold, som ofte er til stede hos barnet, i familien, i familiesamspillet og i barnets øvrige omgivelser.

Programmerne varetager på den måde børnene og forældrenes behov¹¹.

Der er foretaget en ganske omfattende international forskning i De Utrolige År programmernes effekt. Overordnet viser studierne af forældreprogrammet at:

- Forældrenes måder at opdrage på bliver mere positive
- Stressniveauet i familien falder
- Relationen mellem de voksne og børnene bliver mere positiv
- Barnets problemer og vanskelige adfærd i hjemmet,

¹⁰ Evalueringen af projekt 'Fremtidens børn' er af SFI blevet vurderet til at være dækkende over; gode kvalitative beskrivelser, dokumentation af adfærdsmæssige ændringer hos brugerne som konsekvens af indsatsen og opfylder forhold, som forskningen viser, er væsentlige for, at en indsats kan virke – jf. *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv*, SFI 2007 s. 34-35

¹¹ Konference 'De utrolige år' 9. september 2010

institutionen og i skolen reduceres

Flere af programmerne afprøves i disse år i Danmark. Der foreligger endnu ingen forskningsresultater af programmer gennemført i Danmark¹².

Klar til barn

Servicestyrelsen har evalueret kursusforløbet 'Klar til barn' som foreløbigt godt 800 vordende førstegangsførelser har deltaget i. Langt størsteparten af forældrene vurderer selv i undersøgelsen, at de er blevet bedre til at håndtere de pressede situationer, hvor barnet græder, og de selv er trætte, udkørte og frustrerede. I undersøgelsen, som er gennemført af Capacent, svarer 92 %, at de har fået konkrete redskaber til at håndtere situationer, hvor de føler, at barnet er vanskeligt. 94 % har fået mere viden om de følelser, det indebærer at få et barn, 73 % mener, at kurset har haft positiv indflydelse på deres evner som forælder – og 69 procent oplever, at kurset har haft positiv indflydelse på deres partners evner til at være forælder – mens 77 % mener, at kurset har haft positiv indflydelse på, hvordan de passer og plejer deres barn.

Projekt I Gang

Mødrehjælpen kører i Odense og Århus kommune et projekt henvendt til unge mødre og gravide under 25 år, der ønsker at få hjælp til at komme videre med uddannelse eller job. Projekt "I Gang" er et helhedsorienteret program, hvor ideen er, at kvinderne får et individuelt tilrettelagt forløb, mødes ofte i mødregrupper og forældreworkshops, opbygger netværk og selvtillid samt at de gennem hele forløbet modtager støtte og får personlige samtaler med de tilknyttede jordemødre, sundhedsplejersker, socialrådgivere, psykologer og uddannelses- og erhvervsvejledere.

En effektevaluering viser, at projektet indtil videre har haft succes med at få helt unge og udsatte mødre i gang med og fastholdt i en uddannelse eller job¹³. Endvidere er besparelspotentialet væsentligt. I en cost-benefit-analyse viser beregninger, at i forskerens hovedscenarium, hvor effekten af Projekt "I Gang" er konstant over de første 3 år, hvorefter den er faldende, så der ikke længere er en effekt efter 10 år, vil det give et samfundsmæssigt overskud på 159.000 kr. pr. person.¹⁴ Projektet kører frem til 31. december 2013 og for nuværende er det vanskeligt at forudsige om de langsigtede effekter af

¹² <http://www.servicestyrelsen.dk/born-og-unge/evidensbaserede-programmer/de-utrolige-ar>

¹³ Evalueringen er foretaget af CASA i 2009 for Mødrehjælpen og kan læses på www.moedrehjaelpen.dk

¹⁴ *Beskrivende analyse og cost-benefit-analyse af en ekstra indsats over for unge mødre*, Rasmus Højbjerg Jacobsen CBS 2010, Centre for Economic and Business Research

projektet.

5.2. Tidlig indsats i dagtilbud

Hvad ved vi fra forskningen?

Internationale studier gennemført tidligere i især USA viser, at massive interventioner over for børn fra meget ressourcetsvage hjem har målbare og ikke mindst vedvarende effekter, især på børnenes kognitive kompetencer. De amerikanske interventionsundersøgelser viser blandt andet, at en tidlig indsats giver størst effekt og at højkvalitetspasning for børn inden skolealderen har større effekt end intervention i skolen. Højkvalitetspasning består af dagpasning med veluddannet personale, god normering samt systematisk curriculum, der har fokus på sociale og intellektuelle kompetencer.

Spørgsmålet er, hvad der virker i Danmark?

Danske undersøgelser gennemført de seneste år viser blandt andet at meget få institutioner i Danmark benytter sig af veldefinerede, systematiske og afprøvede programmer for indsatsen, som internationale studier har påvist positive effekter af. Der har ikke hidtil været tradition for i Danmark at igangsætte målrettede interventioner på førskoleområdet, med henblik på at søge viden om den faktiske effekt af indsatsen. Det er i lyset af dette perspektiv, at forskere på DPU (Danmarks Pædagogiske Universitet) har udført et studie, der undersøger effekter af en pædagogisk intervention i dagtilbud. Undersøgelsen, der er gennemført 2005-2009 er det første danske effektstudie vedrørende pædagogiske interventionsindsatser i dagtilbud.¹⁵

Indsats afprøvet i 60 daginstitutioner

Undersøgelsen belyser overordnet, om samfundet gennem en tidlig indsats i daginstitutioner kan opnå at styrke udsatte børns udvikling - socialt og hvad angår læring. Altså om de pædagogiske interventioner bidrager til at bryde den negative sociale arv. Mere konkret har forskere undersøgt effekterne af en indsats, 'Handlekompetence i pædagogisk arbejde for udsatte børn' (HPA-projektet).¹⁶ Undersøgelsen omfatter 60 daginstitutioner og 3000 børn i to kommuner, hvor der blev sat ind over for 1500 af børnene. Indsatsen gælder almentilbuddet, og undersøgelsen tegner et repræsentativt billede af samtlige daginstitutioner i Danmark.¹⁷

Forskerne har med HPA-projektet skabt evidens for, at det virker at arbejde systematisk med pædagogiske interventionsformer overfor

¹⁵ *Effekter af indsatser for socialt udsatte børn i daginstitutioner*, 2009 DPU

¹⁶ *Udsatte børn skal hjælpes med tidlig indsats*, artikel fra videnskab.dk, 2010

¹⁷ *Måltrettet pædagogisk indsats giver socialt udsatte børn bedre livschancer*, artikel fra

Danmarks Pædagogiske Universitet, 2009

socialt udsatte børn. Projektet leverer hermed et væsentligt bidrag til debatten om samfundets indsats over for de mest udsatte børn.

Fremtidig udfordring

Trods indsatsens positive effekter viser undersøgelsen, at de udsatte børns socio-emotionelle kompetencer, dvs. deres trivsel, tryghed og tilknytningsevner, er svære at rykke ved, og den pædagogiske indsats har derfor mindre effekt hos de udsatte børn end hos de øvrige grupper. Det betyder, at der stadig er et betydeligt gab mellem de svageste børn og de mere ressourcestærke grupper. Forskerne konkluderer derfor, at der fortsat er behov for en målrettet pædagogisk indsats overfor de svageste børn i daginstitutionerne.

HPA-projektet har overordnet vist sig at være et effektivt pædagogisk redskab. Samtidig har indsatsen vist, at hvis man for alvor skal bekæmpe den negative sociale arv, er der behov for mere viden om, hvordan de enkelte faktorer, som vi måler på, spiller sammen. Undersøgelsen af HPA-projektet peger således på, at der kan opnås positive resultater ved tidlig indsats. Det er svært at se, hvorfor det danske samfund ikke skulle kunne lykkes med en sådan satsning.

Omvendt peger HPA-projektet på en række barrierer, der kan spille ind - fx kan rammebetingelser, men også børnesammensætning, ledelsesformer og samspillet mellem institution og forvaltning være forhold, der er værd at kigge nærmere på. Dette uddybes i afsnit 4 i nærværende notat.

Familie-Basispladsprojektet

I 2006 traf regeringen beslutning om at forbedre kvaliteten i dagtilbud som en del af strategien til bekæmpelse af negativ sociale arv. I den forbindelse udmøntede Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender ansøgningspuljen på 2 mia. til ”Bedre kvalitet i dagtilbud”, som frem til dens afslutning blev administreret af Socialministeriet.

Københavns Kommune fik andel i puljen til Familie-Basispladsprojektet 2007 – 2009. Projektet bestod af to projekter. Familiepladsprojektet der skulle udvikle interventionsformer til at hjælpe børn i socialt udsatte positioner i institutionen ind i fællesskabet, og havde fokus på børnenes trivsel udvikling og læring i et tæt og forpligtende samarbejde med forældrene. Basispladsprojektet der havde fokus på at kvalitetsudvikle Basispladskonceptet¹⁸. Bente Jensen fra DPU, som stod bag HPA projektet, har undersøgt effekterne af begge projekter. Her refereres udelukkende til Familiepladsprojektet,

¹⁸ *Basispladser er for børn, der har glæde af samvær med børn i almindelige daginstitutioner på trods af psykiske og fysiske handicap eller andre særlige behov, der gør det svært for dem at være i en vuggestue eller børnehave på almindelige vilkår.*

da målgruppen er udsatte børn i dagtilbud¹⁹.

Hvad viser undersøgelsen?

Det er muligt at hjælpe børn i socialt udsatte positioner til at blive inkluderet i de almene daginstitutioner. Den tidlige pædagogiske indsats virker, gennem et systematisk pædagogisk arbejde med refleksion over praksis, i et tæt og forpligtende samarbejde med forældrene og med kontinuerlig sparring med en udefrakommende konsulent.

Det fremgår af undersøgelsen at effekten af indsatsen på børns trivsel vurderes positivt af forældre og pædagoger. Forældrene vurderede før projektet at 27 % af børnene havde tydelige eller alvorlige vanskeligheder mod kun 8 % efter afslutningen af projektet. Blandt pædagogerne er der en meget lignende vurdering. Næsten tre gange så mange børn vurderes at have alvorlige vanskeligheder (17 %) før projektet startede mod kun 6 % efter afslutningen af projektet.

Den samlede konklusion på analysen af børns udbytte af deltagelse i Familiepladsprojektet er, at der kan påvises positiv effekt – mest på de trivselsrelaterede kompetencemønstre, men også på udvalgte indikatorer på læring.

6. Hvilke generelle betingelser er en forudsætning for effekt?

Gennemgangen ovenfor viser, at den tidlige indsats virker, det er dog vigtigt, at visse rammer og forudsætninger er på plads.

Vanskelighederne ved at opnå den ønskede effekt af de pædagogiske indsatser kan forklares med forskellige forhold.

Kortlægning og viden om eksisterende indsatser

Forskningen peger på, at det er nødvendigt med en kortlægning af eksisterende indsatser og en evaluering af deres effekt. Viden om, hvad der allerede eksisterer, er vigtig, således at man sætter ind med den rigtige indsats. Det er også vigtigt, at der ikke påbegyndes mange forskellige indsatser og nye tiltag på en gang. Det kan medføre, at institutioner og pædagoger føler sig overbelastet og ikke arbejder tilbunds gående med nogen af indsatserne²⁰. Samtidig er det vigtigt at der er politiske mål for indsatsen for de socialt udsatte børn, at der udarbejdes en implementeringsplan hvor målene konkretiseres til brug for praksis og hvor dagtilbuddene klart får defineret deres rolle.²¹

Tilbuddenes tilgængelighed og nærhed

Tilbuddene og indsatserne skal være tilgængelige og tilbydes i barnets

¹⁹ *Effekter af Familiepladser og Basispladser – udvikling af mellemformer til udsatte børn i dagtilbud i Københavns Kommune 2007-2009*, Bente Jensen

²⁰ *Tidlig indsats virker* Vibeke Bye Hansen Børn & Unge 17/2009

²¹ *Socialt udsatte børn i dagtilbud – indsats og effekt*, Jill Mehlbye AKF 2009

nærmiljø, og det skal være en tværfaglig og helhedsorienteret indsats rettet mod hele familien. Tilgængelighed handler om, at indsatsen skal nå ud til alle børn og familier med behov for støtte, så tidligt som muligt i barnets liv. Nærheden drejer sig først og fremmest om at sikre, at man når den rette målgruppe. Derfor er mange tilbud og indsatser decentraliserede, så de er så tæt på familien som muligt²².

Tværfaglighedens betydning

Hvis den tidlige indsats skal lykkes, kræves der en fælles tværfaglig indsats, en interaktion og samarbejde mellem faggrupperne samt en direkte involvering af forældre/familien²³. Forvaltningen har derfor et ansvar for at organisere indsatsen sådan, at faggrupper og institutioner kan samarbejde på tværs, med barnet og familien i centrum²⁴.

Ledelsesopbakning og normering

En anden meget vigtig faktor for effekt af en indsats er institutionsledelsens opbakning og evne til at skabe en fælles kultur og forståelse af fælles ansvar i forhold til en ny indsats²⁵. Der skal være et ejerskab ift indsatsen, og her er lederens indstilling altafgørende. Samtidig er det også værd at bemærke, at der kan være brug for flere personaleressourcer til at løfte opgaven med at fremme udsatte børns trivsel og læring²⁶. Grundnormeringen skal også være på plads, ellers vil pædagogerne ofte føle at de presses til at gøre endnu mere, og der er dermed ikke opbakning eller vilje til at prøve noget nyt, der kræver tid og ressourcer at lære.

Børnegruppens sammensætning

Sammensætningen i børnegruppen viser sig også at kunne spille en rolle, f.eks. at institutioner med en stor andel udsatte børn ikke i samme omfang magter at påtage sig nye indsatser. Halvdelen af de børn, der har en svag hjemmebaggrund, er koncentreret i 20 % af institutionerne, dvs. der i nogle institutioner er en stor koncentration af socialt udsatte børn. Forskning peger f.eks. på at indsatser fungerer bedst, når andelen af udsatte børn er under 10 %²⁷.

Kompetenceudvikling og handlekompetencer

I flere undersøgelser nævner pædagoger, at de savner et løft i deres

²² Tidlig indsats overfor småbørn – En status analyse med synspunkter og anbefalinger European Agency Development in Special needs Education s. 20

²³ Tidlig indsats overfor småbørn – En status analyse med synspunkter og anbefalinger, European Agency Development in Special needs Education s. 18

Tidlig indsats gør en forskel, Erfaringer fra projekt "udsatte børn i dagtilbud" KL, 2010, s. 10

²⁴ *Ibid*, s. 10

²⁵ *Ibid*, s. 10

²⁶ *Tidlig indsats over for udsatte børn – erfaringer og viden*, Niels Ploug og Cathrine Jespersen, 2007

²⁷ *Ibid*

faglighed. Pædagoger har ikke kun brug for at få mere viden om social arv, men for at udvikle deres handlekompetencer generelt, så de personligt føler sig mere rustet til at varetage opgaven med socialt udsatte børn²⁸.

Evalueringskultur

Dokumentation og evaluering er vigtige redskaber i det systematiske arbejde med at sikre indsatsen for de udsatte børn. Derfor skal der sættes målrettet på at styrke evalueringskulturen i dagtilbuddene i forhold til at udvikle en mere systematisk evalueringskultur, således at dagtilbuddene bliver mere opmærksomme på at evaluere systematisk på egen praksis, og at de får redskaber hertil.²⁹

²⁸ Ibid

²⁹ *Socialt udsatte børn i dagtilbud – indsats og effekt* Jill Mehlbye AKF 2009